

In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*, nová řada, sešit 11 (23), Ostrava 2008, s. 27-30. ISBN 978-80-7368-477-8.

ČELOVSKÝ, Bořivoj (v zahraničí Boris Celovsky), Ph.D., historik, publicista, statistik, politický poradce, exilový pracovník, * 8. 9. 1923 Ostrava-Heřmanice, † 12. 2. 2008 Moravská Ostrava.

Kořeny jeho rodu sahají z otcovy strany na polskou Halič a do pruského Slezska, z matčiny strany na slovenské Kysuce a české Valašsko. Až do r. 1934 se jeho příjmení psalo v původní transkripci Cielowski. Dětství strávil v rodné obci, kde měli rodiče v pronájmu obecní hospodu a provozovali autodopravu. Po úpadku živnosti za hospodářské krize a otcově smrti v r. 1935 živila rodinu matka, která si pronajala obchod s dámským prádlem v Moravské Ostravě. Studoval na reálném gymnáziu v Bohumíně, Místku a Ostravě-Přívoze, kde r. 1942 maturoval. K jeho spolužákům a blízkým přátelům patřili např. Drahomír Šajtar, Ivo Stolařík a Andělín Grobelný. V rámci „totálního nasazení“ do Říše musel pracovat v továrnách v Drážďanech a Düsseldorfu. Po útěku domů se stal pozorovatelem u protiletectvé služby, s níž byl přeložen do Kielu a Hamburku, kde zažil nálety spojeneckých letadel. V r. 1943 byl přemístěn zpátky do Ostravy jako řidič. Spolupracoval s odbojovou skupinou Svoboda a těsně před koncem války byl zajat německými vojáky na Radhošti v Beskydech. Za držení zbraně mu hrozila smrt a jen náhodou se s pomocí partyzánů nakonec zachránil. Po válce nastoupil do důstojnické školy v Opavě, ale vojenská kariéra ho nelákala, proto začal studovat práva. Krátce si přivydělával v Ostravě jako učitel, později se stal knihovníkem Zemského archivu v Opavě a spolupůsobil zde i při vzniku Slezského ústavu. Nesouhlasil s politickým vývojem v zemi, a po komunistickém puči se mu v listopadu 1948 podařilo na druhý pokus ilegálně odejít do ciziny. Pobýval v exilu v Německu, Lucembursku, delší čas v Paříži a také v Innsbrucku v Rakousku. V r. 1950 získal stipendium v Kanadě, studoval na francouzské univerzitě v Montrealu moderní historii. Ve studiích pak pokračoval na univerzitě v Heidelbergu, kde r. 1954 promoval na doktora filozofie prací o mnichovské dohodě. Po návratu do Kanady pracoval jako bibliograf v redakci kanadské encyklopedie. Aby lépe uživil rodinu, zvolil si kariéru státního úředníka. Řadu let působil ve Statistickém úřadu, stal se vedoucím oddělení na Ministerstvu práce a

Ministerstvu pracovních sil a imigrace, kde vypracoval moderní zásady kanadského imigračního programu a programu výchovy pracovních sil. Později též úspěšně vedl volební kampaň Nové demokratické strany a působil jako poradce v týmech předních kanadských politiků (např. Pierre E. Trudeau). V Kanadě se r. 1952 podruhé oženil s litevskou emigrantkou Angelikou, pozdější úspěšnou dětskou psycholožkou; jejich synové Daniel a Andrew žijí v Kanadě, dcera Alexandra v Londýně; v Ostravě žije dcera Zdislava z prvního manželství. Do Kanady později emigrovala i jeho matka, sestra Libuše žila v USA. V roce 1956 získal kanadské občanství. Aktivně působil v československém exilovém hnutí, na mnoha veřejných akcích demaskoval totalitní komunistický režim v Československu. V letech 1958 – 1960 pomáhal pro kanadskou zpravodajskou službu odkrývat plány československé rozvědky, do jejíž sítě se mu podařilo proniknout. Po odchodu do důchodu žil na odpočinku v Kanadě. Do vlasti se směl poprvé vrátit až po změně režimu po více než čtyřiceti letech. V r. 1991 mu bylo uznáno studium na Karlově univerzitě, kde byl promován na doktora práv; později na protest proti tehdejší české politice doktorát vrátil. Při svých stále častějších návratech do Ostravy se živě zajímal o vývoj demokratických poměrů v republice, a jako mecenáš finančně podpořil řadu kulturních akcí na Ostravsku. Záhy překonal i obtíže spojené s návratem ke tvorbě v češtině a k původnímu oboru svého vědeckého zájmu – historii. V rychlém sledu vydal přes dvě desítky prací, většinou vlastním nákladem, aby zdůraznil nezávislost svých postojů. Za své celoživotní dílo získal r. 2003 Cenu města Ostravy. Proslul též jako zdatný publicista, glosátor politického života v zemi a obávaný polemik, důsledně hájící české vlastenectví a demokracii. Svou tvorbou statečně vzdoroval i Parkinsonově chorobě, jež poznamenala poslední léta jeho života. Je pohřben v rodinném hrobě na hřbitově ve Sviadnově u Místku.

Jeho publikace a články psané česky, německy, francouzsky a anglicky, se týkají oborů historie, politologie, statistiky, práva a ekonomie, ale zájem o historii mezi nimi jasně převažuje. První odborné články publikoval ve Slezském sborníku v roce 1948. Po příchodu do exilu psal články do českého časopisu Návrat vycházejícího v Paříži, později též do listů Tribuna (Leyden), Naše hlasy (Toronto), Svědectví (Paříž), Sklizeň (Hamburg). Články ve francouzštině psal v letech 1950 – 1952 především pro Le Quartier Latin (Montreal), jeho recenze publikovala Revue d`histoire de l`Amérique francaise. Němčina je spojena s jeho dizertační prací o mnichovské dohodě a několika historickými studiemi z doby studia, s knihou o kněžně von Hohenlohe, i s jednou z jeho

prací posledních – edicí dokumentů o německé genocidní politice vůči Čechům. V angličtině vydal několik brožur z oblasti statistiky, problematiky pracovních sil a politiky, publikoval zvláště v listech Chicago Daily Tribune, Saturday Night (Toronto), Time, Globe and Mail (Toronto), Ottawa Magazine. Vytvořil rovněž řadu hesel pro Kanadskou encyklopedii (Encyklopedia Canadiana, Ottawa 1957); k historiografickým pracím patří studie o předválečné sudetoněmecké politice, přeložená i do němčiny. Nejvíce jeho prací však nakonec vyšlo v češtině, v níž začal opět psát až na samém sklonku života. Zprvu to byly články v časopisech Alternativa a Alternativa nova (Opava), na jejichž vydávání se finančně podílel, a vlastní překlad anglicky psaných pamětí, publikovaný na pokračování v Moravskoslezském dni (Ostrava) v roce 1996. Další články se objevily i v listech Svoboda, Lidové noviny, Literární noviny, Národní osvobození, Masarykův lid, Český dialog, Britské listy aj. Obvykle v nich upozorňoval na to, že se česká společnost vyrovnává s dědictvím komunismu příliš pomalu, a varoval před následky české zahraniční politiky, podle jeho názoru příliš vstřícné vůči Německu. Protože nebyl spokojen s publikačními možnostmi v denním tisku, zřídil si nakonec vlastní webové stránky (výbor z článků Slova do větru vydal jako svou poslední práci).

Nejvýznamnější součástí jeho tvorby jsou práce historické, z nichž hned ta první, Das Münchener Abkommen von 1938, je jeho prací stěžejní, a zajistila mu světovou proslulost. Vycházela ze všech tehdy dostupných tištěných i archivních pramenů a z mnoha svědectví diplomatů a politiků, a poprvé v historiografii podrobně popsala předválečnou evropskou politiku vedoucí až ke katastrofě v Mnichově. Objektivní vyličení událostí a jejich příčin vyvolalo ostrou kritiku v kruzích sudetoněmeckých vysídlelců, u oficiálních historiků v komunistickém Československu, a posléze i v části československého exilového tisku. Renomované vědecké časopisy západního světa však práci ocenily jako mimořádný počin trvalé hodnoty. Ještě po čtyřiceti letech, když vyšla v českém překladu, byla označena za jedno z nejvýznamnějších děl o mnichovské dohodě, jež nezastaralo v základním konceptu ani ve většině faktografie. Ke svému řemeslu historika se B. Č. opět vrátil až po třiceti letech, když zakončil svou úspěšnou kariéru státního úředníka. V objevené, archivními zdroji pečlivě doložené biografii světoběžnice kněžny Stephanie von Hohenlohe, agentky v německých službách, výstižně zobrazil i dobové diplomatické zákulisí. Nedlouho po návratu do vlasti začal vydávat každý rok nejméně jednu knihu ve čtyřech tematických okruzích svého zájmu. V centru jeho pozornosti zůstala problematika česko-německých vztahů. Po českém překladu biografie

kněžny von Hohenlohe zpracoval obsáhlý soubor německých dokumentů z let 1933 – 1945 o řešení české otázky, který se pod názvem *So oder so* dočkal třech českých, a pod názvem *Germanisierung und Genozid* i německého vydání. Sám přeložil všechny dokumenty, které po dva roky sbíral v německých, amerických a českých archivech, a napsal k nim zasvěcený úvod. Kniha se stala cennou pomůckou k poznání dějin nacistické okupace českých zemí. Kontroverznější charakter měla práce *Mnichovský syndrom*, která je spíše politickou polemikou než historickým dílem. Na konkrétních příkladech dokládala proněmecké postoje polistopadových českých politiků a kritizovala české historiky, kteří údajně přestali být nestranní a jsou ve svém hodnocení česko-německých vztahů příliš ovlivněni německým stanoviskem. Podobně polemická byla publikace *Konec českého tisku?*, která v doplněném vydání už vypustila ze svého názvu otazník. Zabývala se přechodem českého tisku do rukou německých vlastníků, přičemž vyjadřovala obavu, že tento stav ovlivní nestrannost a objektivnost tisku, a ohrozí tak budoucnost českého národa. Obě práce rozpoutaly v české veřejnosti bouřlivé debaty, jichž se účastnily čelné osobnosti politického a společenského života v zemi. Kniha *Strážce Nové Evropy* ukázala varovný příklad zrady českých zájmů na životopisu protektorátního novináře Emanuela Vajtauera, který kolaboroval s nacisty. Druhý tematický okruh prací se týká problematiky československého exilu, kterou B. Č. dobře znal z vlastních zkušeností, neboť se na exilovém hnutí aktivně podílel jak v Evropě tak i později v Kanadě, i když většinou v jisté opozici vůči exilovému vedení. Kromě životopisu předních pracovníků exilu Oty Hory a Lubora Zinka (*Kopiník svobody*) vydal výbor z dopisů utečenců psaných v uprchlických lágrech, který podal obraz o všech sociálních a společenských vrstvách exilu („Emigranti“). K základním dílům o historii českého exilu patřila i monografie *Politici bez moci*, v níž sledoval založení a činnost Rady svobodného Československa a zhodnotil její význam. Vydal též obsáhlý archivní soupis politických uprchlíků z Československa, nacházejících se v táboře v Regensburgu v roce 1948. Třetí tematický okruh tvoří práce, které se týkají poválečného vývoje v komunistickém Československu, především akcí Státní tajné bezpečnosti. Také zde vyšel z vlastních zkušeností z fingované spolupráce s československou rozvědkou v Kanadě, jejíž síť pomohl odkrýt a kompromitovat (*Moje střetnutí s StB*). Ve sborníku statí *Oči a uši strany své* vzpomínky na činnost dvojitého agenta doplnil a dal příležitost několika mladým historikům, aby zde zveřejnili své studie o historii StB. Na příkladu umučeného faráře Toufara dokumentoval zločinnost komunistického totalitního

systemu (Strana světí prostředky). V okruhu autobiografických prací vynikají především Č. paměti Šel jsem svou cestou, čtivě napsaná životní zpověď na pozadí dobových událostí. Z osobních prožitků vzniklo vylíčení osudů spolužáků z maturitního ročníku 1942 Zlatá děcka, a jejich pokračování Nejlepší z nás, výstižně zobrazující tragiku válečné doby. V drobných životopisných medailonech připomenul památku svých přátel – historiků Josefa Hanzala a Aleny Hájkové.

Bibl.: Pilsudskis Präventivkrieg gegen das nationalsozialistische Deutschland.

Entstehung, Verbreitung und Wiederlegung einer Legende. In: Die Welt als Geschichte. Stuttgart 1954, 53-70; The transferred Sudeten-Germans and Their Political Activity. In: Journal of Central European Affairs, 1957, 127-149; Das Münchener Abkommen 1938. Stuttgart 1958; Stephanie von Hohenlohe. Sie liebte die Mächtigen der Welt. München 1988; Zlaté děcka. Kronika klasy na přívozkém gymnáziu. Ostrava 1992; Ta ženská von Hohenlohe. Ostrava 1993, Šenov u Ostravy 2004; So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů, 1933-1945. Ostrava 1995, 1997, Šenov u Ostravy 2002; Šel jsem svou cestou. Opava 1996; Mnichovský syndrom. Ostrava 1997; Šenov u Ostravy 2000; „Emigranti“. Dopisy politických uprchlíků z prvních let po „vítězném únoru“ 1948. Šenov u Ostravy 1998; Ota Hora 1909–1997. Šenov u Ostravy 1998; Mnichovská dohoda. Šenov u Ostravy 1999; Politici bez moci. První léta exilové Rady svobodného Československa. Šenov u Ostravy 2000; Strana světí prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy 2001; Nejlepší z nás. Šenov u Ostravy 2001; Kopiník svobody. Život a dílo nevšedního novináře. Šenov u Ostravy 2001; Konec českého tisku? Šenov u Ostravy 2001; Konec českého tisku. Šenov u Ostravy 2002; Strážce Nové Evropy. Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera. Šenov u Ostravy 2002; Nezlomný duch. Historik Josef Hanzal 1934-2002. Šenov u Ostravy 2003; Kdo navrátil se, neutíká. Dovětek ke knize Šel jsem svou cestou. Šenov u Ostravy 2003; Moje střetnutí s rozvědkou StB. Šenov u Ostravy 2003; Seznam politických uprchlíků z roku 1948. Praha 2003; Uprchlíci po „vítězném únoru“. Šenov u Ostravy 2004; Alenka. K osmdesátinám Dr. Aleny Hájkové. Šenov u Ostravy 2004; Český historik. Šenov u Ostravy 2004; O lásce jednoho slezského tvrdohlavce. Šenov u Ostravy 2004; Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB. Šenov u Ostravy 2005; Germanisierung und Genozid. Hitlers Endlösung der tschechischen Frage. Deutsche Dokumente 1933-1945. Dresden [2005]; Slova do větru. www.celovsky.cz. Šenov u Ostravy 2006.

Lit.: Šajtar, D.: Dopisy do ulice du Bac. Korespondence Zdeňka Bára Borisi Celovskému (1949). Ostrava 1992; Tomeš, J. a kol.: Český biografický slovník XX. století. I. Díl Praha-Litomyšl 1999, 192; Borák, M.: Pětasedmdesátiny PhDr. JUDr. Bořivoje Čelovského. SISb, 97, 1999, 75-77; Kdo je kdo v české historiografii. Zpravodaj historického klubu, 1, 2001, 133; Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. Praha 2002, 83; K poctě historika mnichovské konference. Sborník příspěvků k osmdesátinám B. Č. Ed. M. Borák. Opava 2003 (SISb, 101, 2003, 161-420); K poctě Bořivoje Čelovského. Historik, vlastenec, světoobčan. Sborník k 80. narozeninám. Usp. B. Navrátil. Šenov u Ostravy 2003; Paleček, P.: Exil a politika. Historici o nejnovějších dějinách a o sobě. Tišnov 2004, 9-28, 163-164; Zídek, P.: Bořivoj Čelovský. Historická lekce. Lidové noviny 16. 2. 2008, Orientace, 4; Koura, P.: Čest tomuto nepohodlnému muži. Mladá fronta Dnes 23. 2. 2008; Prchlík, L.: Člověk vzácný a oblíbený, odpůrci nemilovaný... Národní osvobození, 7, 2007, 2; MJ /Mirko Janeček/: B. Čelovský šel svou cestou. Kanadské listy, 3-4, 2007, 7; Enman, Ch. Boris Celovsky dies. The Ottawa Citizen 13. 2. 2008.

Pozůstalost: Národní archiv Praha.